

ТРИЗНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT UKRAINIENNE

ORGANE DE LA LUTTE POUR L'INDÉPENDANCE DE L'UKRAINE

FONDÉ LE 15 OCTOBRE 1925 PAR SIMON PETLURA

Число 27-28 (677-78) Рік вид. XV. 16 липня 1939 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 16 липня 1939 року

Навіть серед тих, хто хоче бачити в совітах справжнього «оборонця фронту миру» й конче домагається союзу з ними, наврад чи можна знайти людей доброї волі й тверезого розуму, які підлягали б ще ілюзіям що-до дійсного рівня економічної і мілітарної сили такого бажаного їм спільника. Про це не мало писалося на сторінках газет — до того ріжного напрямку — в пресі заінтересованих держав.

Але єсть один аргумент, до якого, — не зважаючи на незапечену руїну транспорту, на катастрофальний занепад господарства, на неперестанні розстріли мозку армії, на енергійне самовинищення керівної верхівки, — охоче вдаються неначе-то й розважні політики та журналісти — це кількість. І шукаючи доводів на користь фантастичної дипломатичної комбінації, охоче оперують цифрами населення ССРСР, зміцнюючи потенціально силу сотень і десятків мільйонів міркуваннями про імпозантну однолітну масу єдиної 180-мільйонної нації. Згадку — і серйозну! — про «180-мільйонову російську націю» можна знайти часод-часу навіть на шпальтах поважної й обережної на слово преси, як, наприклад, — «Le Temps».

А вже нема чого говорити, як приємно тим колам політичним чи фінансовим західно-європейських держав, які за всяку ціну хочуть забезпечити собі, хоч би й на папері лише, приобіцяну підтримку велитенського ССРСР, як приємно їм затуляти клейтухом вуха на голоси перестороги, не рідкі й в газетах французьких та англійських, заколисувати себе солодкою мрією про ту велику «180-мільйонову націю», про ті мільйони одноцільного населення, про ті невичерпані джерела людського матеріалу для мобілізацій, про ту грандіозну масу гарматного м'яса, яке ніби тільки й живе однією думкою — життя покласти за соціалістичне сьогодні «атечество», в обороні його незалежності й непорушності сучасних кордонів на радість, утіху й користь майбутнім союзникам.

Високоавторитетний державний муж, глибокий французький патріот і видатний журналіст, колишній військовий міністр, сенатор полковник Жан Фабрі писав останніми днями про «совітський міраж» в «Le Matin», з 11. VII с. р., звертаючися до своїх компатріотів, таке: «Ми бажаємо, щоб люди були такими, якими б кортіло їх нам мати, і ми одмовляємося їх бачити такими, якими вони справді суть. От уже три роки ми все лагодимо та клеїмо посуд, що його у нас і в Іспанії потовкли совіти, і проте ще й тепер ми воліли б за всяку ціну вважати Сталіна за кінечне потрібного для нашого порятунку!»

І причини тому лежать глибоко. Культурні люди Заходу здавен звикли мислити певними категоріями; у Франції, наприклад, де залюбки ставлять знак рівності між нацією й державою (nation — état), говорячи про ССРСР, часто заплющують очі на дійсний стан річей на Сході Європи: многонаціональний склад ССРСР, спадкоємця Російської імперії, існування непереможного національно-державного руху поневолених Москвою народів, наявність їх боротьби всіма засобами проти окупанта, боротьби неперестанної, що має на меті визволення їхніх територій з чужеземного ярма та привернення незалежності старих і створення нових держав на принципі самоозначення.

Це небезпечне засліплення громадської опінії західно-європейської, по-за отим хибним прикладенням до зовсім інших умов звичних у себе і випробованих мірок, значно полегшує внутрішню політику совітів, з її безоглядною у всіх царинах

життя — од економічної до культурної — централізацією, неприхованою русифікацією, відродженням у повній мірі московського імперіялізму. Доволі нагадати хоч би культ нині обов'язковий повсюди в совітах Александра Невського, прославлення Петра I, штучний ювілей Полтавської битви—230 літ! Чому-ж ювілей? — На загибель «інтервентам» і «сепаратистам», на «страх врагам»...

Допомагає тому й суголосна з заявами й ділами сучасних — хоч і червоних од крові невинних жертв — оборонців «єдиної-неділимої» там, у Москві, напружена співпраця й білої російської еміграції тут, закордоном. Ті, що колись руйнували трон російських монархів, ті, що його узурпували, ті, що вважають себе за його правних спадкоємців, сходяться на одному — на обороні спільної «отчини». Мілюков, Сталін і вел. кн. Володимир, претендент на московський престол, подали один одному руки. А їм, за російськими патріотами, старанно вторують і покручі та перевертні з інших національностей аж до наших «тоже малоросів».

Спільними силами, рівнобіжним фронтом «оборонців» розвивають вони велику енергію, надто помітну саме у Франції, де творити й захищати оте «общее-імперское дело» давньої Росії, хоч би й в нових формах, допомагають тим московським імперіялістам і де-які французькі діячі. Особливо рекламно-галасливу діяльність останнім часом розвинуло тут не так давно засноване «Товариство приятелів національної Росії» *). Справді, серед його членів, опріч недобитків старого режиму, які виступають, не зважаючи на різне походження, «plus catholique que le Pape même», бачимо ми й де-кого з французів, зустрічаємо відомі імена послів, міністрів, сенаторів, генералів, публіцистів і т. д.

Коли зважити старі знайомства, давні зв'язки російської еміграції у французьких колах, де-які застарілі звички і погляди останніх, що датуються епохою Тулону й Кронштадту та франко-російського союзу, то в тому нема нічого дивного.

Так само цілком природнім являється співчуття чужинців справі національного відродження Росії. І ми, стоячи на ґрунті національного самоозначення, з свого боку, повстання такого руху,

*) «La Société des Amis de la Russie Nationale».

справді національного в етнографічних межах Московщини, могли б тільки вігати. Коли б московський нарід таки справді знайшов себе й скерував свої сили не на підбій сусідів, їх поневолення та збереження терором і окупацією стану «beati possidentes», звернув би свою увагу на внутрішній свій розвиток і використання природніх багатств національної, все-ж такої розлеглої с в о в і території, то тоді б легше було й йому порозумітися з сусідніми державами, вже повсталими, й тими, що одновитися чи народитися мають. А тим самим легше було б забезпечити на безмежних просторах Сходу Європи, а разом і в усій Європі — триваллий і справжній мир.

Але назває товариство має на меті не національне відродження московського народу, а оборону сучасного стану посідання Москви та одновлення її імперії. Енергію його скеровано головним чином на виступи проти українського визвольного руху, на те, щоб чужинцям одвесть, що жадної України, словами Валуєва мовлячи, «не было, нет і быть не может!»

На місце вславленого за часів Версальської конференції «генерала Харькова», який, здавалося, без повороту сдійшов уже в сферу легенди, з того світу повстає несподівано фікція «180-мільйонського російського народу».

Як боляче розрахунок на ту фікцію може здарити по життєвих інтересах тих націй, які в неї поняли віри і тою вірою в всему поступованні керуються, — то їхня справа.

Але ми не можемо не поставити питання тим представникам французької еліти, які, ми певні, в добрій вірі дали свої підписи під новою спробою до життя повернути скраховану раз на завжди ідею московського імперіялізму:

Чи вони за право народів, в тім числі й східно-європейських, в першу чергу — українського, на самоозначення, чи вони за одбудування великої в'язниці народів, якою була й застається Росія?

І С Т О Р І Я Т О В А Р И С Т В А «МУЗЕЙ ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНИ» В ПРАЗІ *)

Чотирнадцять років тому, а саме 28 травня 1925 року, відбулися в Празі установчі збори Товариства «МВБУ».

Історія повстання нашого Товариства така: в зв'язку з ліквідацією українських військових таборів у Йозефові, Ліберці та Німецькім Яблоннім Головна Команда Української Галицької Армії звернулася 1924 року до Українського Університету в Празі з проханням виготовити статут Музею з метою збирати в ньому історичні матеріали, що освітлюють визвольну боротьбу України. Група професорів Українського Університету виготовила проєкт статуту, в який, згідно з бажанням ініціаторів, увела окремий пункт, що до складу Управи Товариства «МВБУ» мають входити двоє делегатів од Українського Університету в Празі. Ото-ж Товариство «МВБУ» повстало з ініціативи безпосередніх учасників української визвольної боротьби.

Товариство розпочало своє життя під добрими авспіціями: на чолі Товариства одразу став сеніор української професури в Празі акад. проф. д-р Іван Горбачевський, який очолював наше Товариство протягом десяти років, а саме до 9 квітня 1935 року, коли високошановний п. академик змушений був, з огляду на стан свого здоров'я, відійти від праці в дорогій йому установі. Загальні збори Товариства дня 8 квітня 1935 року одноголосно вибрали акад. проф. д-ра І. Горбачевського в почесні члени за його великі заслуги перед Товариством.

Вже з перших днів існування Товариства почали прибувати до Музею архивні та історичні пам'ятки з усіх країн Європи. На другому засіданні Управи дня 11 червня 1925 року одноголосно вибрано в директори Музею проф. Д. Антоновича, який від того часу і до сьогодні незмінно залишається на посаді директора Музею.

Не маючи жадних коштів для найняття помешкання для Музею, Управа Товариства негайно після свого уконститування звернулася до міністерства закордонних справ Чехословацької республіки з проханням уділити безплатне помешкання для Музею. Міністерство ласкаво уділило від 1 липня 1925 року помешкання з двох кімнат в палаці Волкенштейн (Мала Страна, Лазенська вул., ч. 11), а трохи згодом инше помешкання з трьох кімнат (Мала Страна, Кармелітська вул., ч. 12), але в квітні 1926 р. мі-

*) Промова, виголошена на святі відкриття Музею дня 29 червня 1939 р. в Празі.

ністерство несподівано відмовило Музеєві в помешканні і запропонувало Товариству спакувати майно Музею та зложити його на складі, поки Товариство не знайде помешкання для Музею.

Лихоліття безпритульності Музею тривало три роки. Не один раз в Управі і на загальних зборах Товариства де-хто з його членів порушував питання про з'єднання Музею ВБУ з архивом Українського Соціологічного Інституту в Празі, що вже тоді був під опікуванням Міністерства Закордонних Справ ЧСР, але більшість членів Товариства стояла на тій позиції, що слід за всяку ціну зберегти самостійність існування Музею ВБУ.

В травні 1929 р. міністерство закордонних справ ЧСР склидало у себе нараду в музейно-архівній справі. На тій нараді міністерство запропонувало свої послуги перебрати під своє опікування Музей ВБУ, як воно перебрало перед тим Російський Історичний Архів, Білоруський Архів, Грузинський Архів та Архів Українського Соціологічного Інституту. Для вирішення тої справи Управа нашого Товариства скликала загальні збори дня 17 червня 1929 року, які одногласно ухвалили — висловити міністерству закордонних справ ЧСР подяку за його готовність взяти під свою опіку і протекцію Музей ВБУ, «але, поки Товариство має сили до самостійної праці, загальні збори постановляють, що Товариство «МВБУ» буде провадити свою чинність і далі самостійно, на тих самих основах, як і досі, користуючися довір'ям громадянства».

Сподіванки Товариства справдилися: не минуло від тих зборів і місяця, як уже на засіданні Управи дня 10 липня 1929 року присутній в якості гостя український громадянин з Н'ю-Йорку Каленик Лисюк висловив обіцянку, поки справи його будуть стояти гаразд, що-річно вносити до каси Товариства по 250-300 дол. на помешкання Музею.

Від 1 грудня 1929 р. Музей примістився у власному помешканні з трьох кімнат і одного гаражу на Жижкові, Карлова вул. ч. 14. Забезпечення Музею помешканням одразу відбилося на поступленні музейних і архівних матеріалів: приплив пожертв річима став з того часу настільки значним, що вже в скорому часі Управі Товариства довелося винайняти при помешканні Музею ще два гаражі, а згодом ще одну квартиру з трьох кімнат в тому самому домі, але й це не рятувало положення. Єдиний вихід з скрутного становища Управа вбачала в забезпеченні Музею власною домівкою, де Музей міг би, як слід, розташувати свої збірки та уможливити опрацьовання архівних матеріалів, що є в його посіданні.

Правда, Товариство уже давно носилося з думкою забезпечити Музей власною домівкою. Так, уже на перших річних зборах Товариства 9 червня 1927 р. проф. д-р Володимир Старосольський вказав, що нація мусить здобутися на гроші, щоб придбати дім для Музею. Однак думка проф. д-ра С. Старосельського набрала конкретну форму лише в засіданні Управи дня 8 червня 1932 р., коли скарбник Товариства Євген Вировий виступив з

доповіддю про потребу розпочати збіркову акцію серед українського громадянства, щоб забезпечити дальше існування Музею та реалізацію плану в справі будови власного дому. Загальні збори дня 27 червня 1932 року ухвалили звернутися до українського громадянства з відозвою про пожертви на Український Дім в Празі та визначити день 22 січня днем Музею з тим, щоб у цей день переводити скрізь збірку на фонд будови Українського Дому в Празі.

Заклик Товариства знайшов загальне признание серед українського громадянства, так що збіркова акція на Український Дім у Празі справді набрала характеру всенациональної справи. З особливою прихильністю до збіркової акції поставився український громадянин Яків Макогін, який в засіданні Управи дня 7 жовтня 1932 року висловив готовність підтримати збіркову акцію в тій формі, що на кожні 100 дол. які поступають до каси Товариства, з свого боку асигнує 100 дол. з доведенням загальної суми своєї пожертви до 2-3 тисяч доларів.

Збіркова акція та взагалі справа Українського Дому в Празі потребувала напруженої праці всього складу Управи. Після відходу з Управи акад. проф. д-ра І. Горбачевського на чолі Товариства став акад. проф. д-р Степан Смаль-Стоцький, який всією душею віддався справі забезпечення Музею власною домівкою. Уже тяжко хворий акад. С. Смаль-Стоцький підписав 16 березня 1938 року купчу на купівлю дому, що його сьогодні святочно відкриваємо. На великий жаль, доля не судила акад. С. Смаль-Стоцькому дожити до радісного дня відкриття Музею у власній домівці, але вірю, що дорогий небіжчик духово є присутній між нами та разом з нами поділяє нашу радість.

Не дожили до сьогоднішнього свята, крім акад. проф. д-ра С. Смаль-Стоцького, ще декільки членів нашого Товариства, а саме Нимфодора Лотоцька, д-р Яків Огородник, проф. Кость Лоський, проф. Василь Біднов, проф. д-р Атенор Артимович, проф. Федір Щербина, Іван Мірний, проф. Сергій Шелухин та жертводавець-добродій Денис Євстафівич.

На сьогодні в Товаристві є 130 дійсних членів, з них двоє почесних — акад. проф. д-р І. Горбачевський і К. Лисюк, — та 5 членів-співробітників.

Закінчуючи на цьому коротку історію Товариства «МВБУ», не можу не підкреслити, що все, що зробило Товариство за чотирнадцять років свого існування, зроблено виключно на пожертви українського громадянства, бо ні на придбання музейних річей і архівних матеріалів, ні на купівлю дому, ні на утримання Музею Товариства не користувалося чужими грошми, а все, чим тепер розпоряджає Товариство, має своїм джерелом жертвовність українського громадянства. На думку Товариства, лише це джерело може забезпечити Музеєві самостійність та належне виконання ним своїх завдань.

Управа Товариства вірить, що українське громадянство не залишить на півдорозі розпочатого за його допомогою великого діла, але й надалі опікуватиметься долею Музею, щоб зберегти цей величній пам'ятник героїчної боротьби українського народу за свою незалежність на вічну пам'ять і науку прийдешнім поколінням.

Ст. Сірополко

ЗАВДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ НА ЕМІГРАЦІЇ *)

(Закінчення)

Перехожу тепер до другої фази, чи до другого аспекту економічних досліджень. Це завдання, що стоїть перед українською економічною думкою, можна сформулювати так. На підставі докладного вивчення сучасного стану господарства України, використовуючи досвід інших країн, базуючися на висновках сучасної економічної науки і керуючися, як критерієм, інтересами українського народного господарства, треба накреслити проєкцію в майбутнє. Всім тим проблемам, що повстають на тлі сучасного економічного життя України, треба дати позитивне розв'язання, беручи в своїх міркуваннях за вихідний пункт факт повстання незалежної Української Держави. Коли ми так сформулюємо це завдання, то кожному буде ясно, які труднощі повстають при його розв'язуванні. Економіка — лише частина діла рук людських. Багато вона має в собі від стихійного, органічного процесу. І «робити проєкцію в майбутнє», врахувати всі сили, які діятимуть тоді, коли повстануть цілком відмінні умови, розв'язувати рівняння, в якому є стільки невідомих, — і перше за все невідомо залишається час, коли це розв'язання має настати — це завдання, що напевно перевищує сили людини. Проте не треба й ставити недосяжних завдань. Треба нашу формуловку завдань трохи змінити, і тоді справа не буде представлятися так безнадійною. Проєкцію в майбутнє треба розуміти лише як певні вихідні пункти, як певні програмові, загальні рішення основних проблем українського господарчого життя. Відноситься це до тієї частини економічного життя, що її творять самі суб'єкти економіки, себ-то люди. І особливо це відноситься до головного суб'єкта економічного життя, що все більшу відіграє роль в економіці окремих країн, — до держави.

Не зупинятимусь довше над тим значінням, що його має така праця, спрямована на усталення певного програму майбутнього господарського будівництва в Україні. Такі програмові праці не можуть з'явитися там, в підсовітській Україні. І ті, хто твердо переконаний у історичній неминучості повстання незалежної Української Держави (а цілий зміст існування еміграції у цьому переконанні, в служенні цій ідеї), ті мусять визнати, що на еміграції лежить обов'язок підготувати увесь можливий матеріал для господарчої розбудови самостійної держави.

Але якраз у методах виконання цього завдання української економічної науки й зайшли ті зміни, про які я говорив на початку свого реферату. Зміни ці стоять у зв'язку з тими змінами, що ми їх спостерігаємо в господарчій політиці багатьох європейських держав.

*) Див. «Тризуб» ч. 26 (676) з 9. VII. с. р.

Засади економічної політики в широкому розумінні цього слова тісно пов'язані з господарчим устроєм. До війни 1914-1918 р. панівним устроєм був устрій капіталістичний, в якому головну роль грали вільна приватна ініціатива і підприємчивість. Характеристичною особливістю цього устрою була свобода оборотів товарами і капіталами, свобода еміграції й іміграції між поодинокими країнами. Участь держави у господарчому житті була обмежена до ролі коректора розподілу національного доходу і арбитра в боротьбі різних соціальних верств і класів. Валюта більшости країн світу базувалася на золоті.

Це, розуміється, лише схематичний образ того устрою, що ми звикли називати капіталістичним. В той чи інший бік відхилення могли бути і дійсно були.

Проте цей устрій видавався міцним, що мав всі підстави до довготривалости. Його найсильніший противник — марксовський соціалізм, сам виходив із засади про konieczність дальшого розвитку капіталізму, вважаючи, що цей дальший розвиток неминуче приведе до переродження капіталізму в соціалізм.

Воєнна господарка 1914-1818 р. р. вважалася за явище тимчасове, і по закінченні війни по всіх країнах, окрім Росії, спішили перейти до так зв. нормальної, довоєнної капіталістичної господарки. Російський більшовизм, не дивлячися на величезні розміри цього експерименту, великого впливу ані на господарчу політику, ані на господарчу психологію Західної Європи не мав. Скоріше навпаки: російський експеримент лише утвердив переконання у вищості і, якщо так можна висловитись, у нормальності устрою капіталістичного. Надто дорого коштував цей експеримент: терор, голод, занепад господарчого життя, зниження життєвого рівня широких мас — все це надто дорога ціна за ті, сумнівної вартости, здобутки, що осягнув цей устрій. Отже аж до самого початку 30-х років сучасного століття в господарчій політиці панували засади капіталістичні, як в політиці державній засади демократичного лібералізму. Засади ці були відомі, твердо встановлені, як норми. Не дивно-ж, що і в працях українських економістів ці засади були провідними при розв'язуванні проблеми майбутнього господарчого будівництва в Україні. Ширше над цими проблемами не зупинялися: були норми, що давали добрі результати в культурних країнах Західної Європи і Америки. Ці норми треба прикласти до майбутнього господарчого життя самостійної України, щоб у нас було так, «як у людей».

Проте життя йшло вперед, і капіталістичний устрій зазнав на собі впливу неблаганного часу. Очевидно, і війна 1914-1918 р. р. внесла в господарську структуру цілого світу такі зміни, що зтяжили вони на дальшому розвитку господарчих відносин як внутрі держав, так і між державами. Але, все це виявилось значно пізніше. Вийшло воно назверх в р. р. 1930-1932, підчас великої господарчої кризи, що охопила майже цілий світ.

Правда, ще в р. 1928 на черговому з'їзді соціальної політики Вернер Зомбарт, один з видатніших економістів сучасности, говорив про переродження капіталізму, про народження нових господарчих форм, що він їх називав «післякапіталістичними». Тепер нема вже сумніву, що ми являємось свідками, що в таких країнах, як Німеччина й Італія, господарчий устрій, що там запроваджено, дуже далений від капіталізму; в тих країнах, що ще залишаються вірними демократії, економічна політика містить в собі дуже багато елементів, чужих давнім нормам, старим засадам ліберального капіталізму; нарешті, в міжнародніх відносинах ті засади все більше тратять ґрунт, все більший спостерігається відступ від тих норм, на яких базувалася господарча співпраця між державами в довоєнних часах.

Не маю я змоги та й не входить в моє завдання давати відповідь на питання, куди йде капіталізм, і який це новий устрій приходиться йому на зміну? Хочу лише зупинитися на тих нових елементах, наявність яких можна сконстатувати в господарчій політиці сучасних держав.

ської економіки. Треба досліджувати, треба вивчати нові економічні досвіди, що пороблені в багатьох державах світа. Досвіди цікаві, що в багатьох випадках дали вже позитивні наслідки. Але треба одночасно вже тепер намагатися дати ясну відповідь на такі питання: що з цих досвідів може бути перенесено в Україну, що треба в них змінити, щоб підходили вони до українських умов, а що й зовсім треба відкинути, як таке, що для наших умов не надається.

Е. Гловінький

Я К ЗА ДОБРИХ СТАРИХ ЧАСІВ

Впрост чудову картину псвороту большевиків до царської політики на Україні дають «Вісті» з 26 червня с. р. в статтях з приводу підготовки святкування московськими мсжновладцями 230-ліття Полтавської перемоги Петра I над Карлом XII і Мазепою. Од рядків, які виписують «Вісті» так і пашисть «Кієвлянином» чи «Єпархіяльними Ведомостями» епохи перед 1905 роком, коли російська поліція зганяла на Шведську могилу під Полтавою волосних старшин з околиць і «сколодсчних надзирателів» м. Полтави, щоб перед цими вірнопідданими могли говорити полтавський губернатор і приїзжі з Києва і Кишинєва «єдинонеділимці» в роді Василя Шульгіна і Пуришкевича.

І от тепер по ліквідації періоду українізації виписують на цю тему «Вісті», головний орган московської скупації, що виходять українською мовою, таке:

«В Полтаві та її околицях закінчується реставрація пам'ятника Полтавського бою. Виготовлюютьсяobelіски для встановлення на редуках, встановлюється пам'ятник Петру I на місці його відпочинку після бою. Цей пам'ятник до цього часу лежав розібраний у Полтавському історичному Музеї. Обласна комісія по підготовці до ювілею цими днями здає до друку брошуру «Путівник по історичних місцях Полтавської битви».

«З багатьох міст і сел Полтавщини до лекційного бюро обкому та миському КПБУ надходять численні заяви з просьбою прислати лекторів».

«На підприємствах, в колгоспах і установах області вже прочитано 144 лекцій про Полтавський бій».

«Полтавська обласна бібліотека готує літературну виставку, яка широко відобразить героїку російського, українського і білоруського народів у боротьбі з шведськими загарбниками».

«На виставці буде експоновано по-над 100 книг про Полтавський бій, серед них такі рідкісні екземпляри, як «Житіє і славне дела государя императора Петра Великаго», видане в 1772 році у Венеції, «Деянія Петра Великаго» Голикова (1838 р.) та інші.»

В тих же «Вістях» большевицький історик Ф. Ястребов у великій статті під назвою «Розгром шведів під Полтавою» про-

паує московські вульгарно-патріотичні відомості про союз Карла XII з Мазепою, про настрої тодішньої України і про самий Полтавський бій в такому стилі:

«Український нарід з ненавистю зустрів шведів і тільки покоряючися силі давав кватирі і постачання для шведської армії.»

«Сам Карл XII ледве врятувався втечею. Покинувши залишки своєї армії, він разом із зрадником Мазепою втік у турецькі володіння».

«За два з лишком століття, що минули після Полтавського бою, російський і український народи не раз спільно відбивали навали окупантів усіх мастей. Доля, подібна до розгрому шведів, чекає і сьогодні всякого, хто наслідиться заміритися на священну землю СССР».

Можна побитися об заклад, що ні де-Гулевіч, ні Базіль Шульгін «краще» написати не потрапили б. Дух Валувєва і Юзефовича об'єднує в одних настроях московських червоних окупантів України там і біло-чорних емігрантів з «тоже малоросів» тут. Та й спільними зусиллями во славу «єдиної-неділимой» не пощастить їм привернути «невозвратное прошлое...»

Дрібна ріжниця хіба лише в тому, що сучасні московські «об'єдинителі» на Україні пишуть тепер по-українськи. Але чи досягнуть навіть цим удосконаленим способом свого — зробити з білого чорне, з нормальних людей перевертнів і покручів?

І. З.

УКРАЇНСЬКА МАНІФЕСТАЦІЯ НА СВІТОВІЙ ВИСТАВІ В Н'Ю-ЙОРКУ

Українці в Америці заманіфестували себе минулої неділі*) на Світовій Виставі в Н'ю Йорку. Не звертаючи уваги на величезні перешкоди, які кидали під ноги українській виставовій корпорації совіти, український програм з хоровими і танковими виступами, а тако-ж з вокальним і скрипковим солом на головній площі Світової Вистави, званій «Корт оф піс», себ-то «Площа миру», відбувся.

Того дня по цілій виставовій площі можна було всюди подибати українців у народніх строях, а на кожному кроці можна було почути українську мову. Хоч того дня були ще інші американські програми, як посвячення моделю пам'ятника Христофорові Колумбові, федеральний день оголошень і «День Батьків», то проте українських гостей було стільки, що вони надавали український характер цілій виставі.

На естраді «Площі миру» пів години перед розпочаттям програму зібралися співаки і танцюристи у числі коло 1.000. Всі вони були повбі-

*) 18 червня с. р.

рані в українські строї і поуставлювані в рядах на естраді. Образ зворушливий для кожного українця, а тако-ж захопливий для кожного чужинця. А на площі, на якій міститься самих крісел десять тисяч, не лише, що всі місця до одного були заняті, але непроглядні маси народу стояли довкруги. Довкруги море голів. Обчислюють, що до українського програму приглядалось коло сто тисяч осіб, у тім 60.000 українців, які поз'їздились навіть з дуже далеких околиць, як з Шікаго, Вінніпегу (Канада), Н'ю Орлієнс та з міст Флориди.

Програм розпочався точно в год. 6.30, як було заповіджено. В імені американської Світової Вистави привітав українців п. Мурфі, даючи признання українцям, що на цей день прибули навіть з далеких околиць, та дякуючи п. Д. Галичинові, голові української виставової корпорації, та п. М. Пізнакові, її адвокату, за труд у підготові цього програму.

На підвищення виступив відомий усім д-р Олександр Кошиць, якого вже сама поява зелентризувала присутніх. Піднесли його руки і десятки тисяч серцею зупинились у приємнім вицікуванні. Замаєли руки, а з грудей 500 хористів поплили звуки української пісні... Хор був вишколений знаменито. Всі голоси були зіспівані, впадали рівночасно. Злиті в один голосовий моноліт, під магічною рукою свого великого диригента всі з легкістю переходили найтрудніші голосові позиції. По відспіванні американського гимну хор виконав такі пісні: «Ой рано, рано» укладу Василя Стуницького; «Ой сивая тая зозуленька» укладу Кирила Стеценка; «А у цього хозяїна» укладу К. Стеценка; «Ой, сама-ж я, сама» укладу Олександра Кошиця.

По цих хоровах точках виступив уже добре відомий в Америці й Канаді світовий оперовий співак п. Михайло Голинський і при піановім супроводі пани Віри Стеткевич відспівав такі пісні: «Ой, поля, ви поля» Василя Барвінського; «Гетьмани, гетьмани» Миколи Лисенка; й «О, козаче мій» Михайла Гайворонського, і на додаток «Ой, нагнувся дуб високий» М. Гайворонського. Спів п. Голинського стояв на найвищим співацьким рівні. Вже по перших кількох фразах відразу можна було пізнати, що маємо тут до діла з мистцем у повнім того слова значінні. Барва голосу чудова, сила — неймовірно велика. Здавалося, що його голос домінував по цілій виставовій площі. Викінчення зразково чисте. Інтерпретація знаменита. Пісня плила з душі до душі.

По виступі п. Голинського хор продовжував такі пісні: «Коваль» М. Гайворонського; «Ой, на горі, там жєнці жнуть» укладу О. Кошиця; «Почаївська Божа Мати» укладу Миколи Лисенка; соло гарно виконав п. Петро Ординський. «Котилася зоря», укл. М. Лисенка; «Уже літ зі двіста» укл. О. Кошиця; «Засяло сонце» Івана Недільського; «Живи, Україно» М. Гайворонського.

Наступили танці під проводом Андрія Кістя і Михайла Лаврика. Танці були те-ж добре підготовані і стояли на високім рівні. Кількисот танцюристів, убраних в українські строї, робили на глядачів приємне вражіння. Вони відтанцювали: «Гайвку», получену з молитвою «Боже великий єдиний», аркан, коломийку, гопака.

Тепер виступила на сцену молоденька, 10-літня українська скрипачка панна Донна Гресько і відіграла дві тяжкі композиції: «Соната А дур» Генделя і «Болеро» Чарлза Данклі. Ця молоденька скрипачка дала доказ, що не даром здобула в американських музичних колах високі признання і стипендію. Це дуже талановита дитина, яка вже в такому молоденькому віці виконує знаменито навіть найтрудніші твори. Жалко було, що ті, що сиділи далі, не всіли були побачити її особи. Зате вони чули її гарну гру, передану дуже добре голосниками. Акомпаніювала дискретно пани Віра Стеткевич.

В продовженні програму виконали танцюристи ще такі танці: гречаники, козачок з Поділля, коломийка вперед, чумак, журавлі, широкий гопака, козак, катерина, гопака, козачок, запорозький герць і метелиця. Для танців пригравала орхестра Петра Чарковського.

На закінчення хор і многотисячна публіка відспівали «Ще не вмерла Україна» під проводом проф. О. Кошиця.

І дійсно «Ще не вмерла». Бо якщо нація, яка не має ніякої державної підтримки, яка навіть на Світовій Виставі мусить поборювати перешкоди з боку ворогів, а проте зуміла так славно себе представити, то вона — таки «не вмерла». Це кожний відчував — не лише самі українці, але й чужинці, з якими доводилось говорити. Відгомін цього гимну мусів відбитись і об мури совітського павільону...

Треба зазначити, що на площі, де на кріслах сиділа публіка, не було доброго ладу. Але лад мала держати місцева виставова «поліція». Проте люди, щоб конче побачити те, що діялось на сцені, користувались часто засобами, що псували порядок. Вони ставали на крісла, а нераз уставляли кільки крісел, щоб випнитись іше вище. Через те падали і потручали сусідів. Але на те не було ради, бо був величезний натовп.

Другого дня американські часописи принесли прихильні звідомлення про цей український виступ, подаючи те-ж знимки. А предсідник американської виставової корпорації, Гровер Гвейлен, під кінець того дня уважав за відповідне подати комунікат до цілої американської преси, кажучи, що неправдою є, начеб Світова Вистава була «невдала». Люди відвідують її у великих масах. А минула неділя, в якій серед інших програм був і українсько-американський фестиваль, здобула всі рекорди, було 60.000 осіб більше, ніж котрої-небудь иншої неділі.

(«С в о б о д а» ч. 141, Н'ю-Йорк)

З ЖИТТЯ Й ПОЛІТИКИ

— Криза української інтелігенції. — Довоєнні інтелігентські кадри. — Питання нових інтелігентних сил. — Сучасна хвиля і криза інтелігенції.

Сучасні обставини, коли ціла увага сконцентрована коло нервового темпу біжучих подій, мало сприяють порушенню основних питань нашого національного життя і розвитку, не зв'язаних безпосередне з подіями, що їх ми переживаємо. Хто робить спробу поставити одну з таких «неактуальних» справ на порядок денний, ризикує тим, що всі його міркування і уваги лишаться непомітними, що вони не викличуть жадного заінтересовання і уваги. Проте все таки ми хочемо в нинішньому нашому огляді спинитися на справі, яка не стоїть в безпосередньому зв'язку з тим, чим зараз разом з цілим світом живе і українське громадянство. Хочемо висунути і порушити таке «неактуальне» питання, бо уважаємо, що сучасні події саме його загострюють в високій степені і примушують призадуматися над тими засобами, які б в той чи инший спосіб полагали справу. Мова буде йти про кризу інтелігенції або, вживючи модного сучасного терміну про кризу еліти.

* * *

В українській періодичній пресі часто ми можемо знайти статті, присвячені питанню про кризу нашого національного і політичного проводу ця тема є улюбленим предметом громадських дискусій і приватних розмов як в краю, так і на еміграції, і то не від сьогоднішнього дня. Що в ці

справі не все гаразд, що питання проводу перебуває у нас в кризовому стані видно хоч би з того, що де-які наші групи стали на шлях полагодження цієї кризи механічними способами: проголошення тої чи іншої особи провідником або вождем, так, ніби голосні резолюції або титули, якими приоздоблять ім'я тої чи іншої особи можуть дійсно змінити існуючі впливи й силу тих груп, що їх очолюють ті чи інші люди.

Думаємо, що за питанням про кризу проводу стоїть загальніша і важливіша проблема про кризу нашої інтелігенції. Справа ця не належить до тих, яка існує тільки у нас; набрала вона лише в зв'язку з особливостями нашого національного становища певних специфічних рис її властивостей. Криза інтелігенції, криза тої групи, яка в довоєнні часи виділяла інтелектуальний провід для всіх національних груп, є загально-європейське з'явище, яке більше або менше інтенсивно переживають всі європейські країни.

Спричинив появлення цієї кризи цілий ряд умов і причин. Розглянемо генезу цього явища, беручи під увагу передовсім наші національні обставини. Післявоєнні зміни в господарському і політичному житті спричинили поважні зміни в господарському і соціальному становищі інтелігенції. До війни інтелігенція була тою соціальною групою, яка мала досить високий життєвий рівень і в зв'язку з цим, як тако-ж в зв'язку з цілим укладом довоєнного політичного життя посідала досить велику ступінь незалежності. Це створювало для неї в довоєнних обставинах те становище авторитетності, завдяки якому вона могла виконувати свої функції національного провідництва. Військова і повсюдна доба принесла з собою загальну пауперизацію інтелігенції. Процес цей в тій чи іншій мірі захопив всі європейські країни. Фінансові і господарські кризи, зменшення коштів на культурні видатки — все це мало своїм наслідком, що та порівнюючи економічна упривілейованість інтелігенції, яка мала місце за довоєнних часів, була ліквідованою в повному розмірі. Поруч з тим в зв'язку із зростом державної інтервенції в усіх галузях життя обмежено до мінімуму а можливість незалежної акції і незалежних поусунень інтелігенції. Фатальне це значіння мало спеціально в українських обставинах. При тому стані, в якому перебувала українська нація, немала частина національної праці виконувалася тими групами інтелігенції, які були включені в чужий державний апарат; ці групи мали можливість, хай не завжди в повних розмірах, приймати участь в національній праці і творенні національних вартостей. Тепер ці можливості відпали в повному об'ємі. Українська нація за силою свого недержавного становища розпорядкає дуже обмеженими кадрами інтелігенції. В тих умовах, що в них після війни опинилася так обмежена своїм числом українська інтелігенція, спауперизована в своїй масі, поставлена в умови нечинності своїм перебуванням на чужій праці, є ясним, що виконання нею її провідницьких функцій є у високій мірі утрудненим. Питання проводу у нас досить часто цілком неправильно примітивізують і спрощують, зводячи його до намічення і переведення в життя лише певних політичних гасел, певної політичної лінії. Жадний провід, хоч би й найбільше геніальний, не може виконувати свою працю, коли не існує для того певне сприятливе оточення, а це оточення твориться в результаті інтенсивної провідницької праці національної інтелігенції у всіх ділянках народнього життя і культури. Лише наявність такого оточення дає можливості і підстави для того, щоб могли бути успішно реалізовані завдання політичного проводу. Наші скарги і нарікання на відсутність у нас проводу, на незадовольняюче виконання цих функцій тими, хто на це претендує це є лише вияв загальної кризи нашої інтелігенції, яка тягнеться від років, яку переживаємо не лише ми одні, хоч може і болісніше, як інші державні нації. Це є наслідок того, що на протязі довшого часу процес творення культурних вартостей в широкому розумінні цього слова йшов у нас надто низькими темпами в порівнянні з вимогами часу.

* * *

Криза довоєнних кадрів нашої інтелігенції, поставлення її в такі умови, коли наявні сили використовуються лише в дуже обмеженій степені, це — тільки один бік справи. Поруч з ним має місце тако-ж і другий небезпечний процес — якісна і кількісна криза сучасних поповнень інтелігентських кадрів, все більше утрудненя виникає для одержання високої освіти і для використання набутих знань і фаху для членів недержавної нації — звідси зменшення нових поповнень інтелігентських кадрів, що для де-яких ділянок набирає просто таки катастрофального характеру. Важкі матеріальні умови для одержання освіти, які характеризують стан величезної більшости нашої студуючої молоді, і неможливість в зв'язку з цим використати належно час перебування на студіях, ведуть до того, що якості тих нових поповнень, які приносять до нашої інтелігенції в багатьох і дуже багатьох випадках, кажучи м'якко, лише багато до побажання. Спеціально вражає у багатьох представників цих молодих кадрів відсутність ширших загальних знань по-за вузькими межами свого фаху. Це з'явище неминуче в зв'язку з одержанням освіти в чужій школі і з її сучасними тенденціями до вузької спеціалізації, є дуже небезпечним за наших національних умов, які до кожного інтелігента ставлять вимоги значно універсальнішого характеру, ніж ті умови, що в них перебуває інтелігенція державних народів. Наслідком цього всього в надзвичайно відповідальний період в житті нації її наявні інтелігентські кадри, з одного боку, використовуються в неналежній степені, а з другого боку, те поповнення, яке до них надходить, дає обмежені можливості такого використання на випадок зміни нашого теперішнього національного становища. Все це становить дуже поважну проблему для майбутнього розвитку нації.

Українські народні маси після війни і революції вийшли із свого попереднього стану пасивності; надзвичайно в порівнянні з попереднім зріс їхній попит на праці українського інтелігента, хоч не йде рівнобіжно цей зріст попиту з можливістю, а часами із свідомістю необхідності оплачувати цю працю. Коли ми переглянемо те, що дає українська інтелігенція цим масам, доводиться констатувати, як невістачаюче і неповне в багатьох випадках задовольняються ці вимоги. Гірше і більше того. Той ненормальний стан, в якому перебуває українська інтелігенція, веде до того, що часто виконання інтелігентських функцій попадає в руки тих, які замість справжніх вартостей дають масам їх сурогати, які ведуть не до скріплення і організації національних рядів, а до їх розпорошення.

Цей стан небезпечний сам по собі, набирає характеру подвійної небезпеки в тих умовах, в яких тепер разом з цілою Європою стоїть українська нація. Відбувається процес мобілізації матеріальних сил всіх європейських націй для того, щоб вибороти і заховати своє місце під сонцем. Тій нації, яка не спроможеться на мобілізацію і напруження всіх своїх національних сил загрожують дуже невеселі перспективи. А годі думати, що нація зможе напружити свої сили, коли не будуть відповідно в повному розмірі насамперед використані її інтелігентські кадри. Перед нею лежить можливість опинитися в ролі гарматного м'яса, яке будуть використовувати чужі сили.

Бачимо таким чином, що «неактуальна» справа про кризу української інтелігенції в умовах сучасної хвилі може мати цілком актуальне значіння

* * *

Змагаючися яскравіше і виразніше змалювати процес кризи інтелігенції, ми навмисне оминали ті з'явища в нашому національному житті які ведуть до часткового ослаблення впливів цієї кризи. Констатуємо тут на закінчення, що існують факти і з'явища, з яких видно, що національний організм реагує на замальований нами ненормальний стан і змагається знайти для того раду. Лишається проте тако-ж фактом, що криза українських інтелігентських кадрів все таки лишається непереборною і виходу із неї не знайдено. А тим самим залишається актуальним питанням про ту небезпеку, якою це загрожує нації в такий відповідальний момент, як теперішній.

В. С.

С В О Ї М Ш Л Я Х О М

(НАРИС УКРАЇНСЬКОЇ СУЧАСНОСТІ)

(Продовження)

Очевидність такого розуміння порядку європейських річей виходить навіть і з тих голосів, що себе ще заколискують оптимістичними висновками з сучасності. Так Флоріан-Дельорб у своїй цікавій розвідці «Війна й цивілізація» вказує:

«хроничне безробіття і соціальні пертурбації нашої індустріальної цивілізації є ознаками розриву рівноваги, що несе постійно діюче ризико викликати війну» (Florian Delhorbe. «La guerre et la civilisation». «Mercure de France» ч. 967 з 1. 10. 1938 р. Париж).

Це побоювання виходить з його логічного твердження, що

«збільшення влади людини обов'язково має наслідком збільшення перешкод, утворених іншими людьми» (там-же).

І хоч автор не є настроєний панично що-до долі європейської цивілізації, все-ж мусить признатися, що

«індустріальна цивілізація, своєю складністю і своєю зв'язаністю є значно більше хвора, ніж можна було гадати» (там-же).

А згаданий нами Жан Монтень вважає, що, коли б трапилася ще одна європейська війна, подібна до війни 1914-1919 років, то вона означала б собою загибель білої раси. І тому то Німеччина, Англія, Італія та Франція, що протягом останніх років мали безліч претекстів таку війну розпочати, так вміло і так мудро її уникли. Мюнхенське порозуміння кінця вересня 1938 р. тому найкращим доказом.

* * *

Окремо зазначимо кілька інших думок що-до Європи.

Нам можуть закинути, що, мовляв, більшовики і Комінтерн те-ж боряться проти «акул» міжнародної фінансерії і проти взагалі «гнилої Європи» та виставляють свій «соціалістичний рай», як антитезу Європі й Америці. В наступному розділі ми спинимося детальніше на питанні про європейське походження більшовизма й Комінтерна. Але тут побіжно одмітимо, що це-ж Європа витворила більшовизм, це її вияв декаданса, і у більшовиків власне і проявляється ота харак-

терна вдячність zdeгенерованого європейського сина, який із злобою мстить за гріхи насліддя свого на своїх батьках і зневажає їх ще гірше, ніж біблейський Хам батька свого Ноя. Це власне синовня їхня зв'язаність з Європою і примушує їх лицемірно йти до «гнилої Європи», міняти тон і вирази своїх заяв з антипатії на симпатії, коншахтувати з міжнародною фінансерією, втягатися у високу світову політику і носити замість фригійського колпака блискучі ціліндри, а одночасно плюгавити тих, що їх породили, що вдунули в підгнилі вже за старих часів нігілістично-толстовсько-ноздровські легені європейського духу. Руйнуючи «гнилу» Європу, більшовики і Комінтерн самі себе руйнують, бо від того дерева — геральдично — походить, бо має ті-ж самі нещипливі хвороби, що і Європа — фізичне й моральне нездоров'я, упадок своїх кардинальних засад (ми говоримо не про старі засади, а про їхні — витворену ними «більшевицьку мораль»), упадок їхнього власного авторитету влади (процеси й розстріли власних їхніх вождів тому доказом) і наскрізь матеріалістичний, той славнозвісний марксо-ленінський світогляд «соціалістического строїтельства», який навіть для користозорого спостерігача, без бананової чи ікряної принади, вже ясно потерпів повне й безповоротне фіяско на цілім просторі ССРСР-івської імперії.

Отже криза більшовиків і їхньої державної й духовної системи є нічим іншим, як кризою самої Європи. Це тема дуже інтересна, і над нею колись спинимося детальніше.

* * *

Друге питання — це реакція видатних європейських, скажемо, «будителів» проти своїх-же хвороб і намагання їх знайти певний вихід з сучасного становища, в якому опинилася європейська цивілізація. В кожній країні вже чути голоси, поважні і серйозні, що поволі стають все голоснішими.

У Франції, наприклад, сьогодні їх сила. З них найвидатнішими Шарль Морас, Зіффрид (де-які думки яких ми наводили) академик Мюре і багато молодих (Монтерлян).

В Італії вся духовна творчість скупчена, так би мовити, на регенерації ідеї Вічного Риму, слава якої є рушійним чинником у діяльності фашистського покоління. У відродженні ідеї Риму бачить молода Італія свою місійність вже, так мовити, на експорт. Тому і криза європейської цивілізації розглядається під кутом і на рахунок відродження і усталення Римської ідеї.

В Англії, цій країні, де живуть віками стародавні традиції, утримувані і підтримувані англо-саксонською твердою вдачею, криза сучасної цивілізації відчувається дуже сильно, лише, відповідно до їхнього характеру, не виявляється на зовень,

бо англійці — народ дуже скупий на висловлення своїх жалів і воліє він лікувати свої рани мовчки, не звертаючися по ліки до своїх сусідів.

В Німеччині відношення до кризи інакше. Там відроджується нова кон'юнктура ідей цивілізації європейської, забарвлена тако-ж місією на врятування цивілізації, але погляди на кризу Європи і на методи її лікування одмінні.

З цих поглядів одмітимо один, що був реферований Борисом Ольхівським в «Тризубі» (ч. ч. 49-50 (649-650) з 25. XII м.р.) з приводу книжки А. Зандерса (Um die Gestaltung Europas Kontinental-Europa vom Mythos bis zur Gegenwart. München 1938 р.). Генеральною ідеєю Зандерса — є принцип континентальності європейської цивілізації. Цей принцип був порушений в історії Європи кілька разів наступом Азії на Європу, а обезсилення континентальної Європи дало спроможність її периферії (Португалії, Іспанії, а потім Англії) розвинутися і створити одмінну від засад континентальної Європи цивілізацію. Континентальна Європа, на думку автора, це Центральна і Східня. До континентальної системи залічує автор і Україну, як важливий фактор континентально-європейської цивілізації.

Не входячи в розбір цих думок, хоч дуже інтересних і живих, однак одмітимо, що, по суті, поява такого погляду на сучасність не вирішує її хиб. Погляди А. Зандерса є нічим іншим, як виявом Півночі, про боротьбу якої з Півднем, ми писали на початку цього розділу про Європу. Внутрішня і зовнішня чинність нової Німеччини власне доводить, що Німеччина хоче виправити мильні шляхи європейської цивілізації, але методами присущими північному характерові. А ми є лише на початку цих спроб, щоб можна було дати якусь відповідь — позитивно чи негативно оцінюючи — на питання про долю європейської цивілізації.

Діагноз поставлений д-ром Ю. Липою про «Європу без європейців», де виділилися чотири світи: британський, римський, германський і совітський, нам видається, правильним:

«... ці чотири осередки з власною динамікою, із самовистачальним світоглядом і енергією, але ні один із них не репрезентує давньої Європи. Ці осередки стараються якнайдокладніше відділяти свою духовість від розгойданої або закостенілої духовости решти європейського півострова. Вони є виключні, їхня сила — це не сила братання, а виключности» («Призначення України», Львів 1938 р.).

...«для всіх цих осередків-блоків решта Європи, це тільки поле для експанзії, до безжалісних дослідів, до впливу» (там-же).

І таким чином розвиток цих генеральних ідей різних світів європейських і мусить привести до значних конфліктів, як вже і приводив цей розвиток в недавньому минулому. Іспанська війна, якраз прикладом: там зустрілися ці світи — германсько-римський з большевицько-французько-англійським. Там вони виступили блоками, але кожний-же є світом сам по собі і питання конфлікту, візьмим, між германським і римським, або між совітським і англійським — абсолютно не є виключене.

Не заглядаючи у майбутнє, можна а ргіогі висловити таку тезу: або розвиток цих світів приведе до небувалого конфлікту цих світів між собою з умовно-перемінним положенням їх в тому чи іншому блоці (це вплине з умов сучасної цивілізації — шукання вигод для себе, з принципу егоїстичних вартостей) і тоді в цьому грандіозному конфлікті станеться остаточна загибель європейської цивілізації, бо ці світи винищать один другого.

Або такого конфлікту не станеться, бо ці світи, передбачаючи логічні винищальні наслідки, старатимуться уникнути цього конфлікту, але у цьому процесі уникнення конфлікту обезсилюватимуть один другого, — не змінивши напрямку цивілізації, а навпаки мимоволі скріпивши те, що веде до загибелі, а саме: індустриальний бік цивілізації, замінення духовости технічними здобутками, удосконаленнями і рафінованими, розвинення нездоров'я фізичного й морального чи в наслідок характеру цивілізації і її форм, чи в наслідок перевищення приросту населення, якому не буде куди діватися (що помітно вже в Італії).

Од тих можливих в майбутньому в той чи інший бік вирішень сучасної кризи Європи — позитивних для європейської цивілізації наслідків ще не видно. А як хто вже і старається передбачити їх в позитивному розумінні (хоч би і згаданий А. Зандерс), то мають вони скорше характер близького міража.

Нам, українцям, нації свіжій і молодій, належить уважно поставитися до сучасного стану Європи. Але про це у висновках.

Р О С І Я

Це питання не можемо ставити в площині орієнтації потій простій причині, що сьогодні вмерли всілякі ідеї, яких реалізація й життя могли б вимагати співжиття (в якій-будь формі) України й Московщини. Ідея слов'янофільства, що була ще такою дорогою й милою Кирило-Методієвському Брацтву половини XIX ст., не знайде сьогодні ні в одного українця жадного підпертя. Ідея соціал-демократичного брацтва

двох демократій — української й московської — скрашувала остаточно ще на початку наших чинних україно-московських збройних зустрічей 1917-1920 р. р. Ідея «Триєдиної Русі» — монархична — потерпіла фіаско листопадовою грамотою бувшого гетьмана Павла Скоропадського. Ідея-ж «соціалістическаво атечества» у комуністичній формі похована разом з Скрипниками, Хвильовими і Любченками. А ідеї так зв. «малоросів», в тому числі знану ідею евразійства, видуману тими-ж самими малоросами (Савіцький, Товстоліс та ин.), не можемо брати під увагу по тій причині, що вони зовсім є чужими українській психіці і серед українського загалу не мали не тільки успіху, а навіть не викликали якогось інтересу. А так зване «московфільство», що, вміраючи, ще жевріє у де-якої дрібної частини нашого громадянства на Західніх землях, являється такою *quantité negligible*, що серйозно його трактувати аж ніяк не можна.

Отже сьогодні для нас питання Росії не існує, так би мовити, органічно; ставити його ми можемо й мусимо в площині вияснення нашого відношення до Московщини і то вияснення яскравого, точного і тривалого на довгі літа, бо од цього вияснення й чинности нашої — нас, сучасників, і наступних поколінь, в залежності від цього вияснення — буде багато залежати і на долі самої України.

Нам конче потрібно знати, чим є Московія-Росія, нам необхідно уяснити її значіння й удільну вагу, бо цього вимагає наше майбутнє.

Доведеться нам для зручності розбити питання Московії—Росії на дві частини: питання Московщини, що явилася опорною базою дальшого розвитку імперії Російської, і питання Росії, тої імперії, що протягом кількох століть спромоглася, по словах російського поета, поставити «Р» на Польщі, а «Я» — на Тихому океані. Інакше кажучи, належить нам поставити питання Московії-Росії в площину історичного процесу і росту, і таким чином аналізувати цей процес у двох відламках: Московія до-петровська і Росія після-петровська. Само собою розуміється, не маємо наміру дати тут докладний аналіз цього питання, хочемо лише одмитити де-які характерні риси.

* * *

Початки Московії, як показує історія, не губляться в свизні віків. Її терени були нічим иншим, як сферою української експансії на північ і північний схід. Коли Київська Держава X і XI в. в. тримала під своїм контролем імперський київський шлях «із Варяг у греки», розуміється, що землі, на схід од цієї лінії мусіли бути свого роду *hinterland*'ом

для військового, комерційного й культурного проникнення тодішньої провідної Україно-Руської верстви. Ґрунт для того проникнення був підготований новгород-кривицькою та кривицько-вятицькою колонізацією, що

«асимілюючи фінську людність (Весь, Мері та Муром) і модифікуючися під її впливом, захвала одначе слов'янський національний тип» (М. Грушевський. «Історія України-Руси», т. I. Львів 1903).

І ця колонізація вже значною була в X в., бо вже в кінці X в. чи на початку XI в. засновуються Руські князівства в центрах цієї колонізації — Ростові та Муромі.

Літопис кладе вже на часи князя Олега (879-914) факт цього посідання північно-східними землями: «поиде Олегъ, поємъ вои свои многи — Варягы, Чюдъ, Словѣны, Мѣрю, Весь, Кривичи...» (там-же). А центри слов'янської колонізації у фінських землях — Білоозеро у землі Веси, Ростов — в землі Мери, Ізборськ — в землі Чуди, «виступають в Повісті новгородськими провінціями чи союзними землями вже за часи Рюрика, значить уже в IX столітті мали прийти в політичну залежність від Києва» (там-же). Між тими містами, де мали б сидіти «величии князи подъ Ольгомъ суцѣ» Повість називає

«Чернигів, Переяслав, Любеч, Полоцьк і Ростов.

Коли додати сюди ще Новгород, де сидів, як знаємо, Ігоревий син, і Смоленськ, куди ніби Олег мав посадити «мужа» свого, то ми побачимо, що «в 1-й половині X в. були б обсажені з руки Київського князя як раз а) слов'янські волості по головним торговельним дорогам, де крім князів-намістників мусіли сидіти й Київські залози, що боронили ці дороги і торговлю, а заразом вели торг з місцевою людністю; б) слов'янські колонії по фінських землях (крім Ростова, сюди-ж треба додати Білоозеро, Муром, може Ізборськ, де ще Рюрик мав посадити своїх мужів» (там-же).

І вже за часів Володимирових, коли цей останній йшов війною на Ярополка, свого брата, то Повість одзначає і Чудь в складі Володимирового війська (очевидно, як «примученого» народа): «сѣбра вои многи — Варягы и Словѣны и Чюдъ и Кривичи» (там-же).

Врешті одмитимо, що той-же Літопис

«виказує у Володимирових синів оці волості: Новгород — Вишеслава, потім Ярослава, Псков — Судислава, Полоцьк — Ізяслава, Смоленськ — Станіслава, Туров (Дреговичевська земля) — Святополка, Володимир (Волинська земля — очевидно разом з Карпатською Русію

і польським пограниччям) — Всеволода, Тмуторакань — (Подоння, кримські і кавказькі волості) — Мстислава, Ростов (центр Мерянських колоній) — Ярослава, потім Бориса, Муром (центр поокських колоній) — Гліба. В безпосередній управі Володимира зісталося середнє Подніпров'я — землі Полян, Сіверян і Радимичів, та новоприборкані Вятичі...» (там-же).

Отже ці терени, які потім з кінцем XIV ст. сформували під монгольською опікою Московське царство, перед інвазією монголів були лише провінціями більше чи менше політично залежними від Київської Держави. Хоч ці терени-князівства, починаючи вже від XII століття намагаються емансипуватися від цієї залежності, проте вони в своїй основі і структурі в до-монгольський період зберігають все те, що від Києва отримали: християнство, культуру й освіту, династичні засади князівського правління, дружинну систему військової організації, удільний адміністративний поділ то-що, одно слово те, що було соком Київського дерева-держави.

Московські (з погляду територіяльної назви) князівства мали однаке в цей період ту вигоду, що вони не були під постійними ударами, як Україна-Русь. Остання увесь час їх мала ззовні: хозари, печеніги, половці, як не як, а все-ж не тільки ослаблювали Київську систему, але у певній мірі спричинилися і до упадку тої системи.

Ріжниці-ж між Києвом-метрополією і цими південно-східними князівствами проступають вже в тих часах. Досить хіба згадати про те, що там доводилося заводити християнство «огнем і мечем», та й відсталість тих провінцій в культурному відношенні була постійною, аж до теперішніх часів. Очевидно, що шляхи розвитку (культурного й політичного) були одмінними від шляхів розвитку Київської системи. Без сумніву, в основі була органічна відмінність, а саме у самому формуванні систем Київської, і поки-що умовно кажучи, Московської. У створенні і зміцненні Київської держави приймали участь елементи однородні, бо слов'янські, з одного пня породжені (хоч і мали вони до свого злиття во єдино своє організаційне розвинене життя), в той час, як у формації держави Московської заграла роль провідна верства слов'янська, що поволі асимілювалася з місцевим етнічним елементом, який, будучи з породи урало-алтайської, зовсім не був подібним ні по своїй психиці, ні по своїм здібностям організаційним до слов'янського підложжа Київської Держави. А при приході монголів

«ріжниця політичного й суспільного устрою та культурного стану побільшувалася чим далі, то все глибше, аж поки не витворилися з обох народів два зовсім відмінні культурно-історичні типи» (проф. Дм. Д о р о ш е н к о . «Нарис історії України». Т. I.).

Монголи спричиняють до радикального розходження шляхів Московії й Києва. Побідний похід Бату у 1237-38 роках підбиває під його владу усі північні князівства, які з того часу отримують від монголів все, починаючи від державної організації і кінчаючи побутом.

Д-р Еренжен Хара-Даван в своїй книжці «Чингіс-Хан, как полководец и его наследие» виділює окремих розділ «Вліяніє монгольського іґа на Росію». З цього розділу позичаємо нижче цитати, які доводять той колосальний вплив на формацію і розвиток московської держави.

«Московська Русь, — пише він, — була лише невеличкою провінцією великої монгольської імперії, частиною того величавого й складного царства, складала вона далеко не увесь, а тільки незначну частку «улуса Джучи», який являвся в свою чергу одною з чотирьох більших складових частин Чингіс-ханової імперії. Таке було становище Східної Руси на протязі майже трьох століть її існування, а це й наклало невитравний відпечаток на увесь її характер, як держави, бо її залежність від центральної імперської влади виявлялася не тільки фактом входження її, в якості півавтономної одиниці, в склад монгольської держави, але й тим, що управлялася вона ординським ханом на підставі загального для всієї імперії «Джасака» — збірника Чингіс-ханових законів, — під впливом якого і виробилися її власні державність і великодержав'я» («Чингіс-Хан». Белград. 1929).

Одмічаючи ворожнечу і взаємну боротьбу підбитих князівств, д-р Е. Хара-Даван вважає, що власне

«впливом монгольського панування ці князівства і племена були злиті воедино, сформувавши спочатку Московське царство, а потім і Російську імперію» (там-же).

Це він пояснює цілком зрозумілими і логічними міркуваннями потреб того часу.

«Організація Росії, що явилася результатом монгольського панування, була розпочата азійськими завойвниками, розуміється, не для блага російського народу і не для возвеличання Московського великого князівства, а у власних інтересах, а саме, для зручності управління підбитою країною. Вони (монголи) не могли допустити в ній такої кількості дрібних володарів, що жили на рахунок народу і хаосу їхніх безконечних усобиць, що підривали економічний добробут підданих і творили в країні небезпеку комунікації, а тому, натурально, сприяли формуванню сильної влади московського великого князя, яка могла б тримати в покорі всіх і поступенно підбивати собі удільні князівства» (там-же).

І монголи справді сприяли централізації північних князівств під владою московського князівства: чому — московського? Бо ці останні, починаючи з Івана Калити, виявили себе дуже податливими і покірливими. Власне завдяки покірливій політиці московський князь добився права на великокнязівський «ярлик» від Орди, хоч генеалогічно він був молодшим од інших князівських родів. У 1328 році Калита отримав великокнязівський стіл за те, що уміло виконав наказ хана покарати тверського князя (старшого по роду од московського) за повстання проти монголів. І далі, як подає Ключевський в своїй «Русской історії», коли діти Калити по смерті батька в 1341 році з'явилися до хана Узбека в Орду, то той зустрів їх з честю і любов'ю та обіцяв нікому по-за ними не віддавати великого князівства. І з них Семенові, що отримав «ярлик» на велике князівство, дані були «подъ руки» усі князі руські, а саме князі рязанські, ростовські і навіть тверські.

«Хан був верховним арбітром російських князів, спірки їхні рішались в Орді і завжди на користь і висіпшення московського князівства» (там-же).

Отже формальною датою народження Московщини треба вважати рік 1328 рік, коли московський князь Калита отримав «ярлик» на великокнязівський стіл.

Таким чином, навівши лад у Московії, монголи

«дали підбитій країні основні елементи майбутньої московської державности: самодержав'я (ханат), централізм, кріпацтво. Так само виходячи із потреб адміністративного і фінансового управління вони розпорядилися про збудування поштових доріг, установили ямську повинність населення, поліпшивши тими заходами умови комунікації на великих просторах східно-європейської рівнини, проробили загальний перепис населення з фіскальною метою, ввели однакові для всіх військово-адміністративну організацію і податкову повинність по прийнятій у них десятичній системі, а тако-ж установили спільну для всіх російських областей монету — срібний рубль розділений на 216 коп.» (Там-же).

Автор додає, що, наприклад, такі монгольські слова, як «казна», «деньга», «алтин», «таможня» і досі zostалися в російській мові, як сліди монгольської фінансової організації.

Вплив монгольського панування одбився не лише тільки на організації держави, її адміністрації, фінансах то-що, а одбився він і на побуті, на культурі, внутрішньому змісті підбитої країни. Цитуючи Всеволода Іванова, автор каже, що, наприклад, змінився радикально одяг:

«од довгих білих слов'янських сорочок, од голених голів з «оселедцями», довгих штанів, — вони (москвитяне) перейшли до золотих кафтанів, до кольорових шароварів, до сафьянових чобіт і до тафій і мурмолок» (там-же).

В силу зміни основ культури і побуту змінилося становище й жінки:

«тюремний побут і затворництво російської жінки є наслідок сходу»

— думає д-р Еренжен Хара-Даван.

Одночасно варто одмитити один дуже цінний для Московщини факт з часів монгольського панування. Це те, що монголи не тільки не переслідували православну віру москвитян, але навпаки, підтримували її. У 1270 році хан Менгу-Тимур видав наступний наказ:

«на Русі ніхто не сміє сквернити церкви і ображати митрополитів та підлеглих йому архимандритів, ієреїв то-що. Вільними від податків і повинностей будуть їхні городи, області, землі, ловецтва, вулики, луки, ліса, огороди, сади, млини і молочні господарства. Все це належить Богові і самі вони Божі. Нехай помоляться вони за нас» (Там-же).

А хан Узбек ще поширив привилеї російської церкви:

«всі особи православної церкви і всі ченці підлягають лише судові православного митрополита, а зовсім не урядовців з Орди і не князівському судові. Той, хто ограбує духовну особу, мусить заплатити їй втричі. Хто насмілиться глумитися з православної церкви чи ображати церкву, монастир, каплицю — той підлягає карі на смерть, незалежно від того, чи він є росіянин чи монгол. Нехай почувася себе російське духовенство вільними слугами Бога» (там-же).

Це повне толерантності відношення монголів до чужої релігії є наслідком їхнього виховання на підставі основних законів Чингіс-ханових, про які будемо говорити в наступному розділі про Азію. Тут лише вкажемо, що ця толерантність монголів до московських людей послужила надзвичайним скріплюючим чинником у їхньому визволенні з-під монголів. Бо за майже три століття монгольського панування релігійні центри на Московщині, не платючи ні данини, ні податків — ні князеві своєму, ні ханові — поназбиравали величезні багатства, що послужили великою підсобною силою — фінансовою допомогою — для боротьби проти тих же монголів. З другого-ж боку, завдяки цим привилеям ці самі релігійні центри стали резервуарами, де скупчувалася московська на

ціональна енергія, що те-ж в свою чергу допомогло скинненню монгольського панування.

Вертаючися до нашої провідної думки, ми бачимо, що шлях розвитку свіжо сформованої Московщини зовсім було змінено в епоху монголів і таким чином там витворюється зовсім інша цивілізація, що піврвала з своїми коріннями, взятими з Києва, і що збудована на засадах, позичених у монголів. Це відірвання від Києва помітно на Московщині особливо зараз-же по звільненні від монголів, коли Московщина, так би мовити, опинилася в повітрі і починає хапатися поновно за втрачений століттями ґрунт. Це хапання за втрачене виявилось у шуканні «візантійських традицій» для свого царства, у знайденні «шапки Мономаха», у присвоєнні «візантійського орла», як державного герба і т. д.

Не дивлячися на ці поворотні навернення, до-Петровська Русь виступає, як цілком окремішня одиниця, і окремішня в першу чергу від України-Руси.

Об'єднана і скріплена монголами, сцементована системою їхнього правління і адміністрації, Московщина починає, так мовити, пухнути у всі боки. Одначе в своїм середовищі, не дивлячися на такі колосальні надбання, залишається вона вірною своєму змістові — вона зостається такою-ж некультурною і відсталого, порівнюючи з своїми сусідами, як і була.

Ця некультурність і відсталість була відома на Україні. Так, в «Історії Русов» знаходимо цікаву українську оцінку Московщини за часів Богдана Хмельницького. Підчас сойму, який скликав Великий Гетьман десь в червні 1650 р. для обговорення справи вибору союзника, Богун висловлював таку характеристику Московії, евентуального кандидата на союзника:

«в народі Московськім царює саме неключиме рабство й невільництво у надзвичайній мірі, і що у них, крім Божого та царського, нічого власного немає і бути не може, і люде, по їхніх думках, народилися на світ ніби для того, щоби у світі нічого не мати, а тільки бути рабами. Самі-ж вельможі та бояри Московські титулюються звичайно рабами царськими, а у проханнях своїх завжди пишуть вони, що б'ють йому чолом, а що-ж торкається посполитого народу, то всі вони вважаються кріпаками, так ніби не від одного народу походжені, а накуплені із полонених та невільників, а ці кріпаки або по їхньому «крестьяне» обидвох статей, а то чоловіки й жінки з їхніми дітьми, згідно з незаними у світі правами й привілеями продаються на базарах та у мешканнях володарями та хазяями їхніми поруч із товаром, а не рідко і на псів їх обмінюють, а кріпаки на продаж повинні при тому ще нарочито веселими бути і показувати і свій голос, і доброту,

і знання якогось ремесла, щоби їх скорше купили і дорожче заплатили» («Історія Руссовъ» Москва 1846).

Тоді-ж, до речі, на тому-ж соймі одмічено було й иншу річ. Протопоп Черкаський Федір Гурський, одмічаючи усі дарунки, що Гетьманові були прислані — від турецького султана (у шовках), від польського короля (у килимах) і від московського царя (у рогожах), сказав:

«а Московські дари суть усі у рогожах, ото-ж неминуче і народ, живучи з ними, доведено буде до такої бідноти, що вбереться він в рогожі і під рогожі...»

Як відомо, пророцтво Федора Гурського збулося.

Приблизно в тих-же роках маємо ще одне дуже цінне свідчення. Сирійський диякон Павло з Алеппа, що переїздив через Україну в 1654-1655 р. р. залишив нам ентузіастичний опис української землі і її столиці Києва. Його вразив не тільки матеріальний добробут, цвітучий стан сільсько-господарської культури, але й високий рівень просвіти і в народніх масах, і на верхах суспільства. Він бачив, що по селах «усі вміють читати й знають порядок церковної служби та церковні співи; крім того, священники вчать сиріт і не залишають їх волочитися по вулицях невігласами»; навіть жінки ходили до церкви з молитовниками в руках, а в Києві в жіночих монастирях він бачив, що всі черниці добре обучені читанню й письму і знайомі з наукою та літературою. Там-же у Києві він милувався високим рівнем друкарського мистецтва, малювання й будівництва. Висока культура, м'ягка вдача, гостинність і привітність українського населення особливо вразила Павла Алепського, як контраст до життя на Московщині, де йому довелося перебути більше року в самій столиці і спостерігати побут самих верхів суспільства, аж до царського двору включно. Коли він перебував у Москві, то в нього

«неначе замок висів на серці, думки були до краю придавлені, бо в московській землі ніхто не почував себе вільним і веселим, окрім тамошніх людей».

Коли ж він вступив, вертаючися, на українську землю, його душу, як і всіх його сопутників,

«залила радість, і серця їх розширилися», вони почували себе немов дома, бо люде на Україні «були приязні, ласкаві й поводитися з нами, як із земляками» (проф. Д. Дорошенко. «Нарис Історії України» т. II).

Такою була Московщина на переломі свого розвитку.

Микола Ковальський

(Далі буде)

3 Великої України

— Нова аграрна революція на Україні. На зборах київського партійного активу заступник голови обивкомому Костюк в доповіді про причини, які викликали недавній декрет влади совітської відносно припинення «розбарювання» колхозних земель, признався, що «по-над 27.000 колгоспних дворів мають перевищені норми земель, що становить 7.350 гектарів. Це привело до того, що деяка частина колгоспників більше займалася обробкою своїх присадибних ділянок, ніж брала участь у колгоспному виробництві».

— Як готуються до жнив і косовиці на совітській Україні. Чернігівський кореспондент «Вістей» з 11 червня с. р. повідомляє, що «до початку косовиці обласна контора сільгоспостачу повинна була завести 54 нових сінокосарки і 80 кінних грабель. Завезено тільки 9 косарок і 4 грабель». Кинулися діставати звичайні коси: «але дістати цей нескладний прилад, а так само і звичайний брусок або мантачку, бабку, чи молоток — це на Чернігівщині перетворилося в дуже складну справу».

З свого боку кореспондент Одеської області тих-же «Вістей» пише: «наближаються жнива, а в багатьох машинно-тракторних станціях Одещини сотні комбайнів, молотарок, жнивварок стоять ще розібрані на подвір'ях і в майстернях. До деяких комбайнів не відремонтовано моторів, бракує ряду запасних частин».

Знов таки кореспондент з Харькова («Вісті» з 15 червня с. р.) пише про роботу Харківського тракторного заводу так:

«На 13 червня треба було випустити 993 газо-генераторних тракторів, а випущено лише 887. План випуску запасових частин на

II квартал встановлено в 17 міль. карб., випущено-ж їх тільки на 9 міль. карб. Не гаразд і з якістю. На заводі ще багато браку».

Так працюють на «квітучій» совітській Україні тоді, коли природа не жде. Результат такої праці не трудно собі уявити.

3 ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

У Франції

3 життя Укр. Бібліотеки імени С. Петлюри в Парижі

Пожерти книгами та іншими речами поступили від: Ред. «Тризуба» (Париж) — 3 кн., міністерства культури УНР — 1 кн., В-ва «Торбан» (Львів) — 4 зшитки музичних видань, М. Шумицького — пакет журналів і газет, Є. Вирового (Прага) — 2 кн., В-ва «Самоосвіта» (Львів) — 1 кн., п. Юр. Сорока (Париж) — одна писанка, М. Ковальського (Париж) — 1 кн., д-ра Ю. Студинського (Париж) — 5 кн. і журналів, І. Хмелюка (Париж) — 8 кн., карикатура, 2 чч. журналів та 4 дос'є, Є. Деслава (Ніца) — цінний дарунок: листівка Карпатської України, видана з нагоди відкриття Союму. На листівці є марка з відповідним штемплем. В-ва І. Тиктора — 2 кн., п. Ст. Скрипника — дві військові печатки, найдені селянами в околицях Луцьку під час оранки землі, проф. Рене Мартель — 12 кн., В-ва «Світ Дитини» у Львові — 2 кн., Укр. Пресової Служби в Берліні — 1 кн.

За цей-же місяць червень надійшли пожертви грішми від: професора А. Яковлева — збірка під час панахиди по С. Петлюрі в річницю смерті та в ідальні Жіночого Союзу в Празі — 325 фр., А. Рижка з Орану — 50 фр., Ук-

раїнської колонії у Віляр дю Плана — 100 фр., Філії Військового Т-ва у Крезо — збірка — 55 фр., збірка прот. о. І. Бридзана в Крезо під час панахиди й академії 11 червня — 110 фр., Філії Військ. Т-ва в Регоні — збірка — 70 фр., П. і М. Плевако (Париж) — 200 фр., п. О. Ш. — 30 фр., п. Кушніра — 5 фр., Укр. Громада в Шанхаю — збірка — 250 фр., п. Михайла Гавриша — збірка — 60 фр., Громади в Ліоні — збірка — 127,65 фр., Кузнецова з Ліону — 10 фр., Горбаня з Ліону — 10 фр., п. Кваска з Ліону — 10 фр., збірка п. Захаревича в Коломбелі — 300 фр., Філія Військ. Т-ва в Мобеж — збірка — 38 фр., п.-о. П. Білоня з Америки замість квітів на могилу пані Марії Хандога — 2 дол., п.-о. І. Сеньчука — 1 дол.

За цей час до представника в Польщі п. Липовецького поступили: ген.шт. ген. В. Куца — 3 зол., Відділу УЦК в Ідині — 13 зол., Управи Т-ва воєнк. армії УНР в Каліші — 27,42 зол. Відділ УЦК в Барановичах — 8 зол.

Всім жертводавцям та прихильникам Рада Бібліотеки склалася своєю щирою подяку.

По іменній список осіб, що зложили датки на Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі в році 1939.

На лист Української Національної Колонії в Ціндао (Хіпи): д-р В. Мігулін — 2 дол., І. Швачкин — 1 дол., О. Чернов — 1, Г. Рибаченко — 1, Ю. Кузьменко 0.50, Г. Литвинів — 1, А. Янковська — 0.50, А. Квітко — 0.30, К. Шианський — 1, В. Світлова — 1, П. Вина — 0.20, Т. Гунько — 1, О. Лісовська — 1, Ю. Шпиґа — 1, П. Пашенко — 0.50, В. Пашенко — 0.50, І. Верхотурів — 1 дол.

Філія Військ. Т-ва у Греноблі на лист ч. 906: І. Вонарха-Варнак — 5 фр., Апол. Заславський — 5 фр., П. Василенко — 5 фр., Андрущенко — 25, Н. К. — 5 фр., Карпій — 5 фр., Куцевол — 10 фр., Елена Ляроз — 5, Микола Вонарха — 2 фр., Степаненко — 5 фр., Філія Т-ва — 4 фр., інші прізви-

ща ще можна було відчитати. Філія Військ. Т-ва в Парижі — збірка під час академії пам'яті С. Петлюри 25. V — Є. і О. Удовиченко — 15 фр., М. Шумицький — 10, І. Рудичів — 10, К. Миколайчук — 5, І. Хмелюк — 10, Стоцький — 10, Захарченко — 5, С. Топольський — 5, Горайн — 5, Марушак — 5, Гн. Гаврилко — 20 фр., Бордогівський — 5, Андрій О. — 1 фр., Ю. Студинський — 10, В. Солонар — 10, Д. Ліона — 2, Вол... — 10, Корбелецький — 5, М. Ковальський — 10, Очеретний — 5, Могилівський — 2, панна Х. Михальчичина — 4 фр.

Збірка під час панахиди в Празі: інж. Я. Дзюбенко — 50 кч., З. Мірна — 20 кч., Д. Антончук — 20, інж. А. Зубенко — 20 кч., В. Власенко — 5 кч., В. Єна — 3 кч., В. Завальницький — 5 кч., А. і П. Яковлєви — 20 кч., В. Сухоручко — 10 кч., І. Кабачків — 20 кч., інж. Дзюбенко — 30 кч., Євген Вировий — 50 кч.

Збірка Філії Військ. Т-ва в Крезо: К. Мулявка — 10 фр., Олекс. Войтків — 10 фр., Федір Ананченко — 10, С. Кармалєцький — 10, Роман Віль — 10, Аґапія Романюк — 5 фр.

Збірка в Регоні: Гайдук — 30 фр., Андрухів А. — 10 фр., Кіршар — 10, Мукосій — 10, М. Папр... — 10 фр.

Збірка п. М. Гавриша: Мих. Гавриш — 10 фр., Яків Онищенко — 10, Петро Бохунько — 5, Іван Максимац — 5, Кася Онишак — 5, Михайло Скобало — 5, Теодор Ждан — 5, Микола Скобало — 5, А. Сорока — 5, Т. Сорока — 5 фр.

Збірка Української Громади в Ліоні: Ігнат Єв — 5 фр., І. Павловський — 25 фр., Бойко — 5, Кащенко — 5, Шемет — 10, Горбань — 5, П. Братко — 5, П. Чміль — 7.50, Остапець — 10, Гринчук — 5, Дука — 5, Драч — 1, Гончар — 1, Вовк — 5, М. Губар — 1, Пашенко — 5, Скалецький — 3, Уманців — 5, Сенченко — 2, Балакшій — 1, Наливайко — 5, Дундукач — 2, Рудько — 5. Інші прізвища не відчитано.